

Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Deugdethiek en de zorg voor dieren

1 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- twee motiveringen om vanuit de deugdethiek te komen tot zorg voor het milieu, namelijk: 2
 - De mens is onderdeel van de natuur
 - Het belang van mens en natuur vallen samen
- een uitleg waarin de deugdethische benadering afwijkt van twee andere ethische benaderingen 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- Twee deugdethische motiveringen om te komen tot zorg voor het milieu zijn de volgende: 2
 - Ons milieu is onze natuurlijke omgeving en de mens behoort zelf tot die natuur (de mens is zelf natuur).
 - Wat het beste is voor de natuur is ook het beste voor de zichzelf verwerkeliijkende mens.
- Vanuit de plichtethiek zou je ervan doordrongen moeten zijn dat je principieel een zorgplicht hebt voor alles wat bestaat, en dat op basis daarvan de natuur recht heeft op een zorgzame omgang 1
- Vanuit het utilisme moet je ervan doordrongen zijn dat de gevolgen van zorg voor het milieu gunstig zijn, terwijl milieuproblemen zich op lange termijn openbaren en wellicht pas volgende generaties zullen raken. Deugdethiek, echter, begint vanuit de individuele mens en een deugdzame, matigende levenswijze draagt direct bij aan het mens-zijn 1

Opmerking

Een antwoord dat uitgaat van kwaliteiten of perfectie kan ook goed worden gerekend, mits correct weergegeven en voldoende beargumenteerd.

2 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat een argumentatie waarom de grote grazers recht op extra voer hebben, gebaseerd op een plichtethische benaderingswijze, zoals bijvoorbeeld categorische imperatief.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

Volgens de plichtethiek dien je het handelen te baseren op wat je behoort te doen, op principes en niet op bijvoorbeeld het gevolg van de handeling. Je dient je af te vragen of de maxime waarop je handelen berust een algemene wet zou kunnen zijn. Je plaatst dieren in een omheinde omgeving, dus dien je er ook voor te zorgen dat de dieren daarin kunnen overleven en dien je ze bij gebrek aan voer, bij te voederen. Alle plichten correleren met rechten, in dit geval leidt de plicht van de mens tot een recht van de grote grazers op bijvoeding. Dus je kunt op grond van een vorm van plichtethiek beargumenteren dat de grote grazers recht hebben op extra voer.

3 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg waarom de redenering utilistisch genoemd kan worden 1
- een uitleg wat onder utilisme wordt verstaan 1
- een punt van kritiek op een utilistische benadering in deze kwestie 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- de redenering is gebaseerd op de aanname dat het slecht af zijn van sommigen, wordt gecompenseerd door hen die goed af zijn 1
- onder utilisme wordt de ethische opvatting verstaan dat je je handelen dient te baseren op de gevolgen van die handeling en wel zo dat het leidt tot het grootste geluk voor het grootste aantal wezens 1
- dat betekent dat het geluk van het overleven van de meerderheid opweegt tegen het ongeluk van de minderheid, die sterft. Het bezwaar hiervan is dat het ongeluk van de één wordt gerechtvaardigd met het geluk van een aantal anderen 1

4 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- uitleg wat een kardinale deugd is 1
- uitleg hoe op basis van de deugd van het eergevoel het voederen van de grote grazers kan worden bepleit 1
- uitleg hoe op basis van de deugd van de zachtmoedigheid het voederen van de grote grazers kan worden bepleit 1

Vraag	Antwoord	Scores
	<p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kardinale deugd is een van de vier centrale deugden waar alles in de deugdethiek om draait en waar alle andere deugden uit afgeleid dan wel toe herleid kunnen worden (zoals hier het eergevoel en de zachtmoedigheid zijn afgeleid van, respectievelijk zijn te herleiden tot, de kardinale deugd van de matigheid) • Men kan zichzelf moeilijk als een eervol mens beschouwen indien je dieren eerst achter een omheining plaatst en hen vervolgens van honger laat sterven. Het eergevoel wordt geschaad omdat de mens zich verlaagt • Zachtmoedigheid is van toepassing omdat het deugdzaam is om een zekere mate van medeleven te hebben met dieren. Weliswaar hoeft men niet al te zeer begaan te zijn met elk dier dat sterft, maar dieren willens en wetens laten verhongeren toont te weinig zachtmoedigheid 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>
5	maximumscore 4	
	<p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een beargumenteerd antwoord op de vraag of de kandidaat het eens is met de opvatting van Singer • met daarbij betrokken de psychische structuur van de mens die volgens Plato uit drie lagen bestaat: begeerte, gemoed en verstand 	<p>1</p> <p>3</p>
	<p>voorbeeld van een ontkennend goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De psychische structuur van de mens bestaat volgens Plato uit a) de begeerte naar eten, drinken en seks, b) het gemoed waar verontwaardiging zetelt, c) het verstand dat leiding geeft aan het eigen handelen • Het dier deelt met de mens weliswaar de begeerte, en (gedeeltelijk) het gemoed, maar mist het vermogen om te denken en denkend leiding te geven aan het eigen handelen. Daarom is het dier volgens Plato in mentaal opzicht niet de gelijke van de mens, zoals Singer van mening is. Op basis van Plato ben ik het dus niet met Singer eens 	<p>3</p> <p>1</p>
	<p>of</p> <p>voorbeeld van een bevestigend goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • De psychische structuur van de mens bestaat volgens Plato uit a) de begeerte naar eten, drinken en seks, b) het gemoed waar verontwaardiging zetelt, c) het verstand dat leiding geeft aan het eigen handelen • Het dier deelt met de mens de begeerte, en (gedeeltelijk) het gemoed en kent dus mentale vermogens als het ervaren van pijn en plezier. Daarom is het dier in mentaal opzicht voor een belangrijk deel de gelijke van de mens, zoals Singer van mening is. Op basis van Plato kan ik het dus met Singer eens zijn 	<p>3</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
6	<p>maximumscore 3</p> <p>Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een correcte omschrijving van theologale deugden • een uitleg in welk opzicht theologale deugden afwijken van kardinale deugden • een antwoord op de vraag of de liefde waarop natuurbehoud gebaseerd is, gezien kan worden als theologale deugd van Thomas op basis van de visie van Spinoza op de aard van de natuur en God <p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een theologale deugd is een deugd die je niet geheel op eigen kracht voort kan brengen, maar waarvoor de genade van God nodig is • Dit in tegenstelling tot de kardinale en andere praktische deugden die uit de mens zelf voortkomen en die je door oefening en volgen van voorbeelden kan verwerven • Natuurbehoud uit liefde voor God of de natuur is geen theologale deugd, omdat in de visie van Spinoza op de aard van de natuur en God – zoals weergegeven in de inleiding – er geen sprake van genade lijkt te zijn. Hooguit kan je stellen dat ook ik zelf een modus ben van God maar ook dan komt de deugd uit mijzelf voort. De kracht om me uit oogpunt van natuurbehoud zaken te ontzeggen komt dan dus niet van buiten mijzelf en is dus niet theologaal te noemen in de zin van Thomas van Aquino 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Opgave 2 Gastvrijheid als deugd

7 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat een korte beschrijving én toepassing van de twee van de volgende methoden

- van het abstracte naar het concrete redeneren (alsmede een toepassing)
- het zoeken van het midden (alsmede een toepassing)
- het volgen van een aansprekend voorbeeld of rolmodel (alsmede een toepassing)
- uit concrete voorbeelden de gemeenschappelijke kenmerken van de typische ‘gastendeugd’ afleiden (alsmede een toepassing)

per methode

1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeelden van een goed antwoord:

- Ze kan om zich heen kijken en opmerken hoe andere, met name ‘voorbeeldige’, gasten zich gedragen; en daaruit een deugd afleiden. Rabbae stelt dan als het ware een deugdethisch ‘ideaal gastprofiel’ op, opgebouwd uit de steeds voorkomende, en volgens haar meest voorbeeldige kenmerken van gastgedrag 1
- Als je weet wat de ‘extremen’ zijn, kun je je deze voorstellen en het midden daartussen zoeken. Zo kan Rabbae zich wellicht een weinig of niet reagerende gast als het ene extreem voorstellen en een gast die alles prachtig vindt en de gastheer overal in volgt als het andere extreem 1

Opmerking

Als alleen de methode is beschreven zonder toepassing op het gastgedrag, dan 0 punten toekennen per deelantwoord.

8 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een deugdethisch argument voor het natuurlijk verlangen als basis voor moraal 1
- een plicht-ethisch of Kantiaans argument hiertegen 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het is een uitgangspunt van de deugdethiek dat moreel handelen (of attitude) niet tegenover onze spontane verlangens staat, maar daarop aansluit. Daarmee is de motivatie om moreel te handelen als het ware al ‘ingebouwd’, en hoef je hiervoor niet tegen je natuur in te gaan 1
- Wat wij spontaan willen of verlangen is willekeurig en ligt in het verlengde van onze emoties. Moreel handelen is alleen dat, wat op zich moreel is, en om geen ‘uitwendige’ reden nagestreefd wordt. Alleen een objectieve en rationele gedachtegang kan uitsluiten dat verlangens de morele wil torpederen 1

Opmerking

Antwoorden waarin of ‘telos’ of ‘eudaimonia’ juist zijn toegepast, of het argument dat je in de deugdethiek kijkt naar morele voorbeelden, kunnen ook goed gerekend worden.

Vraag	Antwoord	Scores
9	maximumscore 5	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een correcte weergave van de samenhang van ‘levenskunst’ en ‘zelfverwerkelijking’ bij Aristoteles, namelijk dat zelfverwerkelijking het realiseren van het doel van het menselijk leven is: geluk 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van het begrip ‘doel’ of ‘telos’ 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van het begrip ‘phronèsis’ 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van het begrip ‘praxis’ 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een deugdethische toepassing op de casus 	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Volgens Aristoteles heeft het menselijk leven een objectief doel of telos: datgene te realiseren waartoe we het meest geschikt zijn. De ratio of phronèsis is onze meest specifieke eigenschap, die we dus moeten realiseren en wel binnen onze sociale context: dat is zelfverwerkelijking 	2
	<ul style="list-style-type: none"> • Phronèsis staat voor verstandigheid en is een intellectuele deugd: het praktisch denken van de phronèsis helpt je je doel te bereiken 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • De beste manier om ons als mens zelf te verwerkelijken is door een als sociaal wezen deugzaam te handelen, waarbij het sociaal handelen als praxis moet worden beschouwd: als doel op zich. Dit is onderdeel van de levenskunst bij Aristoteles. Praxis staat hier dus voor sociaal handelen als doel op zich 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Een manier waarop Rabbae haar ‘telos’ kan realiseren is bijvoorbeeld het voeren van intellectuele debatten met vrienden, waarin zij onder meer vraagstukken bespreekt als ‘wat is een gastendeugd bij uitstek’, of kwesties in verband met vriendschap of studie of beroepskeuze. Zo verwerkelijkt zij zichzelf, vergroot ze haar praktische levenskunst en uiteindelijk haar geluk 	1
10	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een standpunt over gastvrijheid al dan niet als hedendaagse deugd 	0
	<ul style="list-style-type: none"> • een afweging waarin een relevant kenmerk van hedendaagse omgangsnormen is opgenomen 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • en waarin een deugdethische definitie van deugd is opgenomen 	1

Vraag	Antwoord	Scores
	<p>voorbeeld van een ontkennend goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nee, volgens mij is gastvrijheid tegenwoordig geen deugd • We gaan niet alleen anders met elkaar om, maar we hebben bovendien veel meer geld om in een hotel te gaan of een appartement te huren. Weliswaar stellen we het vaak nog meer op prijs om door ‘echte locals’, of vrienden ontvangen te worden, en voor een etentje met gasten sloven we ons best uit en dit wordt gewaardeerd. Ook kunnen we onze omgang met gastvrijheid wel zien als een rationeel bepaald midden: voor wat, hoort wat – we eten om de beurt bij elkaar • Maar toch zien we dit meer als ‘franje’. We zoeken wel het midden: niet steeds alleen bij anderen eten, of geen te dure of te gewone gerechten, maar het is niet zozeer ons verstand (phronèsis) die we gebruiken als we een fancy recept uitzoeken of bedenken wie er nu ook weer ‘aan de beurt’ was. Ook al zoeken we hierin het midden, en zijn eventuele extremen mogelijk door gierigheid of pocherigheid ingegeven, maar gastvrijheid houdt voor ons geen duidelijk verband met echt belangrijke keuzen in het leven. We zoeken op dit gebied tegenwoordig niet systematisch naar wat een verstandig mens zou doen: het is geen attitude 	<p>0</p> <p>1</p> <p>1</p>
	<p>of</p> <p>voorbeeld van een bevestigend goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ja, gastvrijheid kan ook nu nog als een deugd worden gezien • Doordat de omgangsvormen verarmen en mensen minder op elkaar zijn aangewezen, ontstaat er nu een soort sociale verschraling: we betekenen minder voor elkaar. Eenzaamheid en egoïsme zijn sterk aanwezig. Welgemeende gastvrijheid kan hiertegen een belangrijk tegenwicht vormen: het gaat hierbij om alledaagse situaties, waarin je kunt laten zien dat het welzijn van de ander jou aangaat • Bij een deugd gaat het er onder meer om, dat je je goede eigenschappen ontplooit en ontwikkelt in wisselwerking met anderen. Je verstand (phronèsis) kan daarbij een rol spelen doordat je in je omgang met anderen een houding moet ontwikkelen, misschien tegen je gemakzucht of egoïsme in, waarin je gericht bent op het welzijn van de ander (het ‘menselijke aspect’), van gasten in dit geval. Juist alledaagse situaties maken daarbij de kwaliteit van het leven uit. Dit zijn belangrijke afwegingen (bijvoorbeeld tegen egoïsme/gemakzucht, of praalzucht) en relevant in verband met het ontwikkelen van gastvrijheid als attitude 	<p>0</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 3 Schaamte en vergeving

11 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg die aangeeft dat de RAF voor distributieve rechtvaardigheid opkomt 1
- een uitleg die aangeeft dat de RAF voor correctieve rechtvaardigheid opkomt 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Aristoteles onderscheidt distributieve (verdelende) van correctieve (herstellende) rechtvaardigheid. RAF-leden vechten voor een eerlijker verdeling van macht en welvaart en dus komen ze op voor distributieve rechtvaardigheid 1
- Ook streven ze correctieve rechtvaardigheid na: ze menen dat maatschappelijk onrecht moet worden gestraft; vormen van wraak zijn daaraan niet vreemd; genoegdoening moet plaatsvinden om het onrecht te corrigeren 1

12 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een beschrijving van de paradox van vergeving: onverdiende vergeving is niet mogelijk, verdiende vergeving is geen vergeving 2
- toepassing op de casus die de paradox toelicht 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- De paradox bestaat hierin dat onverdiende vergeving niet mogelijk is: wie geen berouw toont of boete doet, kan niet vergeven worden. Wie daarentegen wel boet, verdient de vergeving in zekere zin, waardoor haar vrijwillige karakter vernietigd wordt 2
- De weduwe kan Folkerts geen vergeving schenken want hij heeft geen berouw getoond en voor déze daad niet geboet. Stel dat hij wel geboet had en wel berouw had getoond, dan zouden we kunnen zeggen dat hij de vergeving verdiende. Maar dan verdwijnt het vrijwillige karakter ervan 1

13 maximumscore 2

Een goed antwoord beantwoordt de vraag hoe de weduwe tot vergeving kan komen op grond van de deugdethiek, gebaseerd op twee genoemde voorwaarden:

- vergeving moet vrij en ongedwongen worden gegeven via intrinsieke motivatie 1
- de weduwe moet de wilskracht of geesteskracht vinden om over haar wrok heen te stappen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- De deugethiek is geschikt om de weduwe tot vergeving te inspireren. Omdat deze ethiek niet regelgeleid is en niet opgelegd maar zelfverworven, kent de deugdethiek intrinsieke motivatie: ze behelst het gehele leven en niet een enkele daad. Die intrinsieke motivatie kan helpen de vergeving vrijwillig en van binnenuit gemotiveerd te schenken. Op die manier is de deugdethiek dus mogelijk een stimulerende factor om tot vergeving te komen 1
- De deugdethiek zal de weduwe helpen inzien dat ook zij zelf gebaat is bij vergeving omdat de daad haar gehele levensgeluk betreft. De deugdethiek reikt haar de mogelijkheid aan haar gehele levensgeluk niet te laten afhangen van één dramatische gebeurtenis, hoe ingrijpend ook. Haar leven lijkt nu sterk bepaald te zijn door negatieve emoties verbonden aan één daad. De deugden die ze ontwikkeld heeft, waaronder zeker de kardinale deugd 'moed' zal vallen, zouden haar kunnen helpen over haar eigen wrok heen te stappen. Zo wordt het beter mogelijk een 'eudaimonisch' leven te leiden 1

14 maximumscore 4

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argumentatie met betrekking tot de vraag of schaamte over een dergelijke daad een deugd genoemd kan worden 1
- een motivering waarin ook de drie kenmerken van deugd zijn betrokken 3

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens mij had Folkerts wel iets zinvol gedaan als hij schaamte had geuit, maar een deugd beoefend? Nee, dat niet 0
- Ten eerste is schaamte niet iets waarvoor je rationeel kunt kiezen: schaamte overkomt je 1
- Het is ook geen karaktertrek. Daarom is het ook moeilijk voorstelbaar dat schaamte kan worden geoefend 1
- Wel zou Folkerts zijn eigen gebondenheid aan de daad verminderd hebben, omdat schaamte uitent het bekennen van schuld inhoudt. Hij zou het de weduwe gemakkelijker hebben gemaakt om hem vergeving te schenken omdat schaamte fungeert als brug tussen dader en slachtoffer. In die zin zou hun leven wel dicht bij 'eudaimonia' komen 1
- Dat laatste is wel belangrijk als voorwaarde voor deugd, maar de beide andere voorwaarden waaraan niet is voldaan wegen voor mij te zwaar: schaamte zie ik niet als deugd 1

Opmerking

Een ander antwoord, dat een afweging bevat en ingaat op de drie voorwaarden kan, mits goed beargumenteerd, ook goed gerekend worden. Zo kan de kandidaat bijvoorbeeld wijzen op het aanleren (inoefenen) van deugd door opvoeding: schaamte wordt aangeleerd.

Vraag	Antwoord	Scores
15	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	• een antwoord op de vraag waarom Nietzsche schaamte als iets slechts	
	ziet: schaamte belemmert onze zelfverwerkelijking als mens	1
	• een uitleg over de relatie tussen ethiek en de aard van de mens	1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	• Volgens Nietzsche hebben wij geen vaste natuur: wij zijn het	
	'niet-vastgestelde dier'.	
	Ons doel is onze dierlijke aard optimaal te verwerkelijken. Alles wat	
	ons daarbij remt is slecht. Vooral de traditionele moraal waarvan	
	schaamte deel uitmaakt vervult die functie	1
	• Schaamte heeft een remmende werking op onze vrijheid onszelf te	
	verwerkelijken en voluit a-moreel te leven; schaamte is te veel	
	gerelateerd aan schuld en vergeving. Schaamte remt bij het scheppen	
	van onze eigen waarden: zij belemmert ons bij de verwerkelijking van	
	onze eigen aard.	
	Nietzsche beschouwt de traditionele moraal waarvan de schaamte deel	
	uitmaakt als schadelijk voor het leven en onze vrijheid. Daarmee ziet	
	hij haar als iets slechts	1